

Sven Lindman

AVDAG ANCKAR

Sven Olof Gustav Lindman, förutvarande professor i statskunskap vid Åbo Akademi och förutvarande kansler för Åbo Akademi, avled den 13 mars 1983 i Åbo. Han var född den 19 augusti 1910. I honom förlorade Finlands statskunskap en storman och vägröjare och Sveriges statskunskap en av sina främsta förespråkare och vapendragare i Finland.

Ett av mina sista sammanträffanden med Sven Lindman ägde rum vid pass en månad innan hans bortgång. Vi satt i det sjukhusrum han inte mer skulle lämna, och diskuterade ett manuskript han lämnat till tryckning i en av mig redigerad antologi. Han gjorde vissa strykningar och tillägg, och frågade plötsligt, medveten som han var om att hans tid snart skulle rinna ut, om jag ville påtaga mig ansvaret för att en under tryckning varande uppsats som han hade författat blev ordentligt korrekturläst. På hans säng låg böcker och häften samt med hans kännpaka handstil skrivna manuskriptsidor till det stora idéanalytiska arbete om C. G. Estlander som han planerat och delvis färdigställt, men som han inte fick se avslutat. Rummet där vi satt beboddes av en gammal man, svårt märkt av en lång och tärande sjukdom som snart skulle bryta hans krafter. Men det hade samtidigt omiskännliga drag av forskarverkstad; av aktiv och pågående forskning. I rummet bodde en man som umgicks med sin vetenskap så som man umgås med en kär och trogen vän, och som i sin vetenskap sökte lindring och tröst i sjukdomens plåga. För den som kände Sven Lindman hade bilden bekanta drag. Förvisso beklädde han, ingalunda ogärna, betydande och tidskrävande akademiska poster; förvisso var han hörsam det sociala livets och umgängets krav. Men viktig för honom var alltid forskningen, den egna och andras. Att bedriva vetenskap var för honom liktydigt med att leva och andas. Han var vetenskapligt aktiv hela sitt vuxna liv, från studieåren till det sista tunga sjukdomsåret.

Åbo Akademi var Sven Lindmans akademiska miljö, till vilken han var knuten på sätt och vis tom med familjeband, hans far, Karl F. Lindman, var professor i fysik vid Akademien, och hans hustru, Vasthi Lindman, var lektor vid Handelshögskolan vid Åbo Akademi. Vid Akademien utförde Sven Lindman en lång och vägande akademisk gärning. Han disputerade där 1937 och utnämndes senare samma år till docent i statskunskap. Sedan han 1938 förordnats bestrida professuren i statskunskap därstädes utnämndes han julaftonen 1942 till professurens första egentliga innehavare. Han var åren 1948–1954 Akademiens prorektor, åren 1957–1962 dess rektor. Han lämnade emeriterad sin professur 1973, blott för att tillträda nya värv vid Åbo Akademi. År 1974 blev han ordförande i Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut, som hade tillkommit på hans initiativ och tillskyndan, och år 1978 valdes han till kansler för Åbo Akademi, den första som kom ur Akademiens egna led och den sista som presiderade över den privata Akademien. Lindmans insats för tillkomsten av Stiftelsens nyssnämnda forskningsinstitut förtjänar i detta sammanhang uppmärksammas – den i sig inte så märkliga tilldragelsen belyser nämligen ett väsentligt drag i hans syn på vetenskapsmannens roll och relationen mellan vetenskap och samhälle.

I ett av sina rektorstal, betitlat "Den akademiska friheten", påpekade Lindman att det har funnits perioder i europeisk universitetshistoria då de stora tänkarna snarare gjorde sin insats trots universiteten än i hägnet av dem, och att detta gällde för Finland likväl som för stora världen. "Det gamla Academia Aboensis genljöd av underdåniga orationer och fägnekväden till denna världens mäktige", sade han. "Men", fortsatte han, "dess annaler uppvisar också oppositionsmän och trottsare: en Johan Bonsdorff, en Afzelius, en Arwidsson". I en sentida sådan dragkamp mellan lydnad och trots finner vi Lindman, inte med fullständig

konsekvens men tillräckligt ofta för att vi skall kunna tala om en regel, på trotsets sida. Attityden kom till uttryck icke bara i ord utan även i gärning. Gärningen konkretiserades dock inte i dramatiska och provokativa utspel – för sådana var Lindmans natur främmande. Den konkretiserades desto mer i principfasthet i det dagliga värvets små och stora ting och avgöranden, och i initiativ sådana som det som förde till Akademistiftelsens forskningsinstitut. För Lindman var institutet – jag använder en term han själv gjort bruk av i offentligheten – en "motståndshård" mot försök att ersätta ett obundet sanningsökande med en forskning som skall tjäna olika utomvetenskapliga mål. Vi upplever nu, skrev han i en under kanslersperioden publicerad uppsats, att det äldre mönster enligt vilket universiteten skall inordnas i samhällspolitiken fått förnyad aktualitet. Det gäller då, menade han, att "inte utan vidare låta sig dras med av strömmen". "Det gäller att stödja en forskning som bedömd med vetenskapens egna, inre kriterier ter sig betydelsefull".

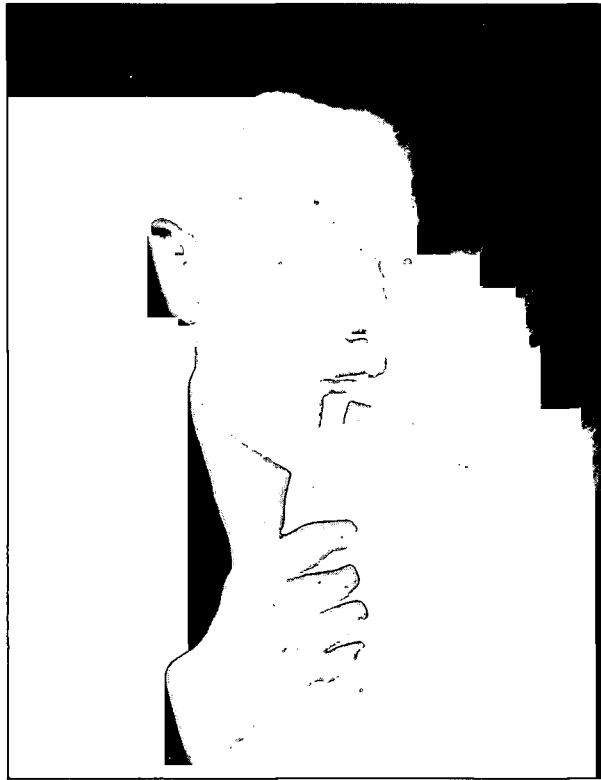
I en tillbakablickande uppsats, införd i denna tidskrifts föregående nummer, skriver Sven Lindman att hans livsverk knappast kan betecknas som enhetligt. (Det är utmärkande för inslaget av tillbakadragenhet i hans väsen att han förser ordet livsverk med citationstecken). "Jag har", skriver han, "splittrat mig på alltför många ämnen: det parlamentariska styrelsesättet, statskicketets historia, politisk idéhistoria, europeiskt partiväsen, den lokala självstyrelsen". Livsverket har i varje fall rönt stor uppskattning inom det vetenskapliga samfundet – Lindman mottog förutom flera lärda pris hedersdoktorat vid universiteten i Uppsala (1974), Helsingfors (1976) och Åbo (1979) och han var ledamot av Finska Vetenskaps-Societeten (1949), Kgl. Vetenskapssamhället i Uppsala (1960) och Kgl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället i Göteborg (1969); dessutom hedersmedlem av Statsvetenskapliga föreningen i Finland.

Den splittring Lindman talar om är i själva verket ej heller särskilt markant. Den lokala självstyrelsen ägnade han nog ett ganska förstrött intresse, och det europeiska partiväsendet, av honom belyst i volymen *Partistudier* (1957) och i den värdefulla serien uppsatser *Some Forms of Party Activity* (1970, 1972, 1974), var blott sporadiskt i hans vetenskapliga blickfång. Till sina väsentliga delar koncentrerades hans forskning till två fält, parlamentarism som styrelseform och politisk idéhistoria. Det förra fältet bearbetade han i en serie arbeten om parlamentarismen i Finland, av vilka

främst skall nämnas doktorsavhandlingen *Studier över parlamentarismens tillämpning i Finland* (1937), det stora arbetet *Eduskunnan aseman muuttuminen 1917–1919* (1968), och den lilla volymen *Presidentens ställning* (1979), som ger en mycket pregnant sammanfattning av den konception av presidenten som en *pouvoir neutre* som Lindman utvecklade och försvarade i en lång rad av uppsatser och artiklar. Av Lindmans idéhistoriska arbeten skall främst nämnas hans bok om *Johan Jacob Nordström* (1948), den finländske vetenskapsmannen och rättshistorikern som år 1846 överflyttade till Sverige där han blev Hans Järtas efterträdare som svensk riksarkivarie – detta arbete har Lindman själv karaktäriserat som "det bästa jag skrivit och det där jag lagt ner min själ". Uppmärksamhet förtjänar, vid sidan av många idéanalytiska uppsatser, även Lindmans sista större arbete, volymen *Män och idéer* (1981).

I en annan mening kan det dock vara åtminstone delvis befogat att tala om splittring i Lindmans vetenskapliga produktion – jag tänker härvid på hans på ett ganska intressant sätt kluvna uppfattning om statskunskapen som vetenskaplig disciplin.

I sin nyssnämnda tillbakablickande uppsats konstaterar Lindman inledningsvis att han växte upp i ett naturvetarhem, och att han var präglad av uppfattningen att bara naturvetenskap är "riktig" vetenskap. "Det kändes som en förödmjukelse", skriver han, "när jag fann att jag inte var den matematiska begåvningsstyp som en framgång som fysiker hade förutsatt". Det är, tror jag, viktigt att känna till denna bakgrund. Den var säkert en byggsten i Lindmans vetenskapsuppfattning. En annan, pekande åt annat håll, var impulserna från 1930-talets studieår i Uppsala hos Axel Brusewitz, som ju långt ville likställa statskunskap med politisk historia. Kontakten med Brusewitz, som Lindman upprätthöll så länge hans lärare var i livet, betydde mycket för Lindman och de intryck han tog var starka. Under tiden i Uppsala förde de honom bort från applikationer av naturvetenskapliga ideal – dock inte längre än att han i viss opposition till sin lärare gav sin avhandling en mot induktiv empirisk teori orienterad systematik, och att han, härom berättar han i sin tillbakablick, var sinnsatt att ge sig in på undersökningar som byggde på kvantitativ metod. Sedan krig och speciminationshets kommit emellan förföll emellertid dessa planer, och när Lindman med arbetet om Johan Jacob Nordström hade återvänt till ungdomsårens dragning till idéhistoria och idéanalys

Sven Lindman 1910-08-19 – 1983-03-13

var forskarprofilen i och med detta utmejslad och slutligt vald. En avklarnad ro inför sig själv fann Lindman dock aldrig på denna punkt. Han ansattes ofta av tvivel på det riktiga i sina angreppssätt, han var, detta dokumenteras inte minst i många av hans självförsvarande programmatiska uttalanden, bl a i dem han gjorde i samband med att han lämnade sin professur, känslig inför en anteciperad kritik av det han med ett historiskt-deskriptivt angreppssätt utträttat, han var aldrig deciderat negativ inför de behavioralistiska riktningarna, snarast tvärtom, förvisso med inbakade reservationer om det nödvändiga i att beakta och bedriva även en ålderdomligare statskunskap. Vid ett av mina besök vid hans sjukbädd berättade han att han, av plågor berövad sömnen, brukade ligga vaken om nätterna och begrunda hur annorlunda hans statsvetarliv kunde ha varit. Min fråga vad han ville lägga till, vad ta ifrån, ville han inte besvara. Men vi gissar nog ganska rätt om vi tror att hans tankar sökte sig tillbaka till doktorsavhandlingens teoretiska ansatser, i sig banbrytande i Finlands mellankrigstida statskunskap, och den aldrig förverkligade ambition han hade i slutet av 1940- och början av 1950-talet att skriva ett större, på ett nästan helt

insamlat europeiskt material baserat arbete om politiska partier och partiorganisation.

I förordet till en år 1962 utgiven volym, där Lindman sammanfört de inskriptionstal han höll som rektor för Åbo Akademi, medger han att det kanske inte är så lätt att finna en enhetlig åskådning bakom de synpunkter som anlagts i talen. Själv vill han inte heller utpeka en sådan – jag har, skriver han, ”alltid, så långt jag minns tillbaka, haft lättare att säga vad jag är emot än vad jag håller på”. Om en etikett trots allt skall sökas, väljer han att kalla sig gammalliberal med modifieringar i pluralistisk riktning. Han gör ett för honom karaktäristiskt tillägg: ”Att en sådan samhällssyn på månet håll anses out of date, räknar jag mig tillgodo som ett plus”.

Denna dragning till ett annorlunda tänkande, detta bejakande av akademikerns rätt att vara ”anderer Meinung” är knappast mycket omvittnad i Lindmans fall, till den del fråga är om framträdanden på offentliga poster eller i andra liknande sammanhang. Han uppfattades, tror jag, ganska allmänt som konciliant, samarbetsvillig och till kompromisser beredd. Det var han även, men jag tror inte jag gör honom orätt om jag vågar påstå

att dessa drag nog hade en anstrykning av utanpåverk. I ett till mig riktat privatbrev, skrivet våren 1980 och innehållande förebråelser för uppträdande i affekt i Akademiens konsistorium, skriver Lindman sålunda att han inte vill berömma sig av den återhållsamhet han vinnlägger sig om i offentliga sammanhang, men att den varit viktig för honom i det den utgjort en förutsättning för genomförandet av olika förtroendeuppdrag. I vetenskapliga sammanhang gjorde sig återhållsamheten mindre gällande; där hade den, får man väl säga, ju inte heller något att skaffa.

Det är skäl att framhålla att när Lindman i sin forskning avvek från konventionella tankebanor så skedde det, detta är en hypotes jag vill pröva, inom ramen för en konsekvent om än inte direkt utsagd samhällsuppfattning, där bevarandet, utan tvångsmedel, av vad vi kunde kalla den sociala freden var det högsta värdet och det högsta politiska målet. Detta ger en nyckel till förståelse av sådant som annars ter sig litet motsägelsefullt i hans statsteoretiska skrifter. Med en sådan referensram är också väl förenlig Lindmans karaktäristik av sig själv som gammalliberal med pluralistisk anstrykning. Han var inte pluralist därför att han var övertygad om folksuveränens kompetens – på denna punkt hade han ibland nog så bitska saker att säga. Han var, följaktligen, inte heller någon anhängare av relativismens princip inom politiken – för direktdemokratiska arrangemang var han främmande. Han var, helt enkelt, pluralist därför att han fann en sådan idé förenlig med och instrumentell för hans axiomatiska utgångspunkt för samhällsanalys – att låta olika och varandra motstående uppfattningar komma till uttryck och sammanjämkas i kompromisser var för honom ett sätt att bevara social fred. Abstrakta resonemang om vilket system som är mest demokratiskt fann han t ex föga fruktbara – för honom var tillfyllest att statsorganens ställning var legitimerad i val där skilda meningsriktningar fick komma till uttryck. Givet detta villkor var för honom frågan om systemets friktionsfria fungerande den viktiga.

Som akademisk lärare var Sven Lindman omtyckt och uppskattad. Hans ämne var under hans pro-

fessorstid det populäraste vid Statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi. En bidragande orsak härtill var säkert att Lindman var en liberal examinerator, men till ämnets popularitet bidrog nog även att Lindman alltid orkade visa ett personligt intresse för sina många elever. Vid hans institution trivdes man, och det hör till bilden att man inte irriterades av utan tvärtom värdesatte lärarens litet gammaldags manér och hans sirliga sätt att umgås med de unga. Manliga elever kunde han ta emot i skjortärmarna, förvisso framförande förbindliga ursäkter för sin okonventionella klädsel. Kavajen låg dock alltid nära till hands, klar att trädas på om den elev som sökte audiens visade sig representera det täckare könet. De titelbortläggningar han gjorde med sina elever när de blivit klara med sina laudaturbetyg var små ceremonier, omtalade och förväntansfullt motsedda. Undervisningen var litet tudelad. Lindmans föreläsningar, noggrant förberedda, höll en osedvanligt hög nivå; ofta var snarare fråga om föredrag än om föreläsning. Hans seminarieundervisning var mer pliktskyldig, knappast präglad av tron att auditoriet vore mycket betjänt av exkursioner till vetenskapens högre sfärer.

Bilden förändrades när Lindman mot slutet av sin professorstid fick se institutionens tjänstebesättning växa – från 1942 till 1967 var han institutionens enda ordinarie lärare – och trycket mot postgradual undervisning och handledning öka. Den som blev delaktig av denna handledning minns med särskild uppskattning den tolerans för metodisk och teoretisk självständighet läraren visade. Att toleransen hade sin särskilda bakgrund har jag redan antytt; denna förklarar även att fråga inte bara var om att tolerera självständighet utan rentav om att uppmuntra till sådan. Det var för Lindman naturligt att hans elever skulle ha en önskan ”att kasta loss från förtöjningarna i hamnen” och ”en vilja att segla egen sjö” – formuleringarna är tagna ur en bokrecension där Lindman bedömde ett elevarbete. De är vackra bejakanden av den princip som vägledde och präglade Sven Lindmans framsynta och värdefulla vetenskapliga gärning, principen om akademisk frihet.